խաւոր օրգան «Daily News» լրագիրը ասում է, որ գործի վրա այդ նոր տեսակէտից նայելը բոլորովին ճիշդ է և որ կառավարութիւնը պ. Գօշէնին տուած յանձնարարութեամբ ստեղծում է մի նոր դարագլուխ Թիւրքիայի համար» և ոչ այն մտքով, որ տրվում էր այդ խօսքին արևմտեան Թիւրքասէրներից Ղրիմի պատերազմի սկսվելուց յետոյ: Ազատամիտ լրագիրը ասում է, որ Թիւրքիան պաշտպանվում էր Անգլիայի հովանաւորութեամբ և պաշտպանութեամբ, իսկ այժմ պ. Գօշէնին յանձնված է համոզել սուլթանին և նրա խորհրդատուներին, որ Թիւրքիան այսուհետև այլ ևս յոյս չը պէտք է ունենայ վերև յիշված հովանաւորութեան և պաշտպանութեան վրա և որ Թիւրքաց կառավարութիւնը այսուհետև պէտք է ինքը պատասխանատու լինի իր գործողութիւնների համար:

Նոր դեսպանի այդ «ներշնչումը» մի կողմից և պետութիւնների պատրաստվող միաբան ճնշումը Թիւրքիայի վրա միւս կողմից, միասին մի նշանաւոր քայլ են կազմում աբևելեան հարցը վերջնականապէս վճռելու համար: Լօնդօնից ստացված վերջին տեղեկութիւններից երևում է, որ պետութիւնների ճնշումը Բ. Դրան վրա այն ձևը կունենայ, որ կը հրաւիրէ Թիւրքաց կառավարութեանը անյապաղ վերջացնել յունական և չերնոգորիական հարցերը և վերանորոգութիւններ մտցնել Հայաստանի մէջ: Պ. Գօշէն պէտք է պնդէ, որ Բ. Դուռը անպատճառ կատարէ պետութիւնների պահանջները: Եթէ Բ. Դուռը կը մերժէ այդ պահանջների կատարելը, այն ժամանակ Բերլինի մէջ կը հաւաքվի մի լրացնող կոնֆերենցիա առանց Թիւրքիայի մասնակցութեան և այդ կոնֆերենցիան կը քննէ ոչ թէ միայն յունական խնդրի լուծելը, այլ ընդհանրապէս բոլոր այն միջոցները, որոնք անհրաժեշտ են Թիւրքիայի մէջ գործերի այնպիսի դրութիւն ստեղծելու համար, որ Բերլինի դաշնագրին համեմատ լինի:

Ինչպէս երևում է Կ. Պօլսի մէջ սկսում են զգալ, որ այժմ նշանաւոր գործեր են կատարվում: Թիւրքաց դեսպանը Լօնդօնում, Մուսուրուս-փաշա, արդէն հրաման ստացաւ անյապաղ Կ. Պօլիս ուղևորվել, որպէս զի Բ. Դուռը նրա խորհուրդներից և ցուցմունքներից կարողանայ օգուտ քաղել:

Ոչինչ յոյս չը կայ, որ անգլիական նախկին դեսպան պ. Հէնրի Լայարդ, նորից վերադառնայ Կ. Պօլիս և սկսի իր պաշտօնը վարել: Նա ծախեց իր բոլոր ձիաները և կառքերը: Նա չէ ծածկում, որ պ. Գօշէնի Կ. Պօլիս հասնելուց յետոյ, ինքը վերջնականապէս կը թողնի Թիւրքիայի մայրաքաղաքը:

Այժմ Թիւրքաց կառավարութիւնը բոլորովին նոր դրութեան մէջ է: 1855 թուականից յետոյ այս առաջին անգամն է, որ Թիւրքիան բոլորովին զրկված է Եւրոպայի պաշտպանութիւնից և հովանաւորութիւնից: Անգլիայի հովանաւորութեան և պաշտպանութեան վրա նա յոյս չէ կարող դնել, իսկ Անգլիային այժմ ոչ ոք չի փոխարինի: Հանրապետական Ֆրանսիան եթէ ուզենար էլ, այնուամենայնիւ անկարող է այդ ժառանգութիւնը ստանալ, Աւստրիայի շահերը նրան թոյլ չեն տալիս այսպիսի դեր խաղալ, ինչ կը վերաբերի Ռուսաստանին, նա անկասկած Թիւրքաց հարստահարութիւնների և անկարգութիւնների պաշտպան չի հանդիսանայ:

Չը նայելով բոլոր այս ասածներին, դժուար է հաւատալ, որ Եւրոպայի ճնշումը Թիւրքիայի վրա դադարեցնէ նրա այժմեան անգործունէութիւնը: Սուլթանը և նրա խորհրդատուները անկարող են կատարել նրանց պահանջները: Այդ գործի համար նրանք չունեն ոչ դրամական միջոցներ և ոչ բարոյական բաւականացուցիչ ազդեցութիւն: Եւրոպայի խառնվելը այդ գործի մէջ ոչինչ հետևանք չի ունենայ, եթէ նա չի համոզվի, որ ինքը պէտք է փոխարինի Բ. Դրանը Բալկանեան թերակղզու վրա հանգստութիւն և կարգ վերականգնելու համար: Մեր կարծիքով կառավարութիւնների մի համաձայնութիւն, որ ի նկատի կունենայ այդպիսի փոխարինութիւն, կարող է հասցնել այն նպատակին, որ դրել է Գլադստօն-Գրէնվիլի մինիստրութիւնը:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

—

Պարսկաստանի Սալմաստ գաւառից մեզ գրում են, որ սովը թէ այնտեղ և թէ Թիւրքիայի սահմանակից գաւառներում այն աստիճան սաստկութեան է հասել, որ քրդերը Թիւրքիայից իրանց երեխաներին բերում են և ամենաչնչին գներով ծախում են, կամ ձրի տալիս են զանազան մարդկանց պահել, որպէս սեփականութիւն: Օրինակ, Դիլիման գիւղաքաղաքի հրապարակի վրա վաճառվեցան քրդերի շատ տղաներ և աղջիկներ, իւրաքանչիւրը 5 ղրանով, որ մեր փողով հաւասար է 1 րուբլ 50 կոպէկի:

Ուրմի քաղաքից մեզ գրում են, որ ամերիկացի բողոքական միսիօնարները ստացան իրանց երկրից յօգուտ տեղային սովատանջներին մօտ 40,000 րուբլ, որ բաժանեցին առանց խտրութիւն դնելու կրօնի և ազգութեան մէջ:

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻՑ

—

Կ. Պօլիս, 9 մայիսի

Անակնկալ և դառն պարագաներ, մին քան զմիւսն ձախող և դժպատեհ, հակառակ ամեն ջանից և ճգանց, հայոց ներկայ ցաւոց վրա կը բարդուին, և եթէ ազգային մեծամեծ նպաստներ չը փութան ձեռն կարկառել, անդէն պիտի սպառնան վտանգ մի մօտալուտ և կործանում մի աղետալից:

Զայս ամենն, տէր, սովոյ արդիւնքն են, սովն որ կարծես թէ բաւ չը համարելով ցայս վայր այն կոտորածներն զոր գործած էր, այսօր գարնան եղանակի մէջ, կրկին սաստկացեալ ամեն տեղ ցաւ և մահ կը սփռէ:

Ցակաւին երկու օր յառաջ, Վանէն, Կարինէն, Սըղերդէն, մեզ հասած հեռագիր և նամակներ, կը գրեն թէ, սովն սաստկացած է, թէ ամենուրեք ժողովուրդք մերկ և թշուառ ի քաղցոյ և ի հիւանդութենէ մի կմախք դարձած փողոցներու անկիւններն թափառական կը հեծեն կը հեծկլտան, թէ բաւական անձինք սովամահ եղած են և միշտ օգնութիւն կը խնդրեն:

Մենք, տէր, աստ նոյն իսկ աղետից առջև մեծ և ծանր արդելքներու պատահելով, Բաբերդէն ի Վան ցորեան փոխադրելու համար սոմարն 17½ լիրայի ցորեան գնել հազիւ յաջողելով մինչդեռ կը կարծէինք թէ այսպիսի դժուարութիւններով նօթութեան դէմ ցորեան, և ապագայ բարօրութեան համար սերմն պիտի կարողանանք հայթայթել, և այնու ձեզ նման ազնիւ աջակցաց միջոցաւ բաւականին օգնութիւն մի ընծայել սովելոց, և ահա վրայ կը հասնի հիւանդութիւն մի տարափոխիկ, որ կարօտոյ և թշուառութեան հետ միացած կը սպառնայ ոչնչացնել հայութեան մի մեծ մասն:

Տէր, առանց ընդ երկար նկարագրելոյ նօթութեան և հիւանդութեան ճիրաններուն մէջ չարաչար տանջուող ժողովրդեան մի վիճակն, զոր դուք քաջ գիտէք. կենտ. Յանձնաժողովս, նկատելով թէ իւր դրամական անձուկ վիճակի մէջ Հայաստանի անթիւ գաւառներու համար հաց, սերմն հողագործական եզինք, անասունք, հիւանդաց հիւանդանոց, բժիշկ և դեղօրայք և այլն, և այլն, անթիւ պէտքեր լցուցանել անկարող պիտի լինի, փութաց անմիջապէս կրկին եռանդեամբ ի նորոյ նուիրատուաց ողորմած սրտերուն դիմել:

Դուք, տէր, թէպէտ իրօք շատ հանգանակեցիք և մեծ օգնութիւնք ընծայեցիք, մեր դժբաղդ եղբարց, փոխան ձեր աշխատութեանց, այժմ տեսնելով այս կրկին աղէտք գիտեմք թէ առաւել ևս ի գութ պիտի շարժիք:

Ուստի, տխուր ցաւերով համակեալ, կուգամք վերստին թախանձել ձեզ, որ հայազգի մեծագոյն մասն, այս սպառնալից վտանգէն փրկելու ճգամբ, ինչպէս մինչև ցարդ նոյնպէս և յետ այսօրիկ չը խնայէք ամեն ջանք և ճիգ ի գործ դնել, և այնու առաւել ևս մեծ առիթ տալ մեր այս մեծ և փրկարար գործոյն յաջողութեան վախճանն ձեզ նման հզօր և մարդասէր օժանդակաց պարունեաց:

Ներկայ աղետաբեր ժամանակի մէջ յանուն սովելոց ձեր մատուցած մեծ ծառայութիւնն չեմք կարող ուրանալ, ծառայութիւնն մ' որ անթիւ թշուառ ընտանեաց կեանք ազատելու կը ճգնի, և որոյ յիշատակն անջնջելի պիտի մնայ անշուշտ:

Կենտրոնական Յանձնաժողովս սովոյ աղետից դարման տանելու ամեն կերպիւ միշտ ջանացեր է, տեղական Մասնաժողովներ կարգած է ի Կարին, ի Վան, որք հրահանգ ընդունած են ցորեան գնել, ամբարել և հետզհետէ բաշխել կարօտելոց թէ ապրուստի և թէ սերման համար: Բաշխման օրինաւորութեան և կանոնաւորութեան մասին նոյն Մասնաժողովներու կողմանէ ամեն սովեալ երկիրներ առանձին պատուիրակներ ղրկուած և ստորագրեալ Մասնախմբեր կազմուած են, որք անընդհատ կաշխատին դարման մատակարարել սովելոց, տեղեկութիւն մեզ հասցնել հեռագրաւ և թղթաբերաւ:

Այժմ մասնաւոր հոգատարութեան խնդիր ըրած եմք սերմնացանութեան, փաթաթէսի (կարտոֆէլ) մշակութեան և հողագործական անասնոց պակասութեան խնդիրը, թէև պէտք բազում են և մեր միջոցք սակաւ, սակայն պարտ անձին ունեմք աշխատել և ջանք ի գործ դնել մերայնոց աղետից և թշուառութեան յօգնութեան հասնելու համար, նուիրատու բարերար ազգայնոց և օտարաց շնորհիւ:

Զայս ամենն ծանուցանելով ձեզ, կը խնդրենք որ պարտ ու պատշաճ տեղեկութիւնն հաճիք տալ նաև ձեր պատուական լրագրոյ միջոցաւ:

Ատենապետ Սերովբէ Կիւլպէնկեան

ՆԱՄԱԿ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԻՑ

—

Բերլին, 9|21 մայիսի

Ուղարկում եմ ձեզ «Post» լրագրի մի համար, որտեղ կան յօդուածներ անգլիական նոր քաղաքականութեան մասին: Մանաւանդ նշանակութիւն ունի lord Granville-ից տուած մեկնութիւնները լորդերի ժողովումը: Կարելի է արդեօք այժմ յուսալ անգլիական քաղաքականութեան անկեղծութեան վրա, թէ այժմեան մինիստրութիւնը իւր միայն առաջին ժամանակները ուզում է աւելի փառաւոր լոյսի մէջ Եւրոպայի առաջ ցոյց տալ —դա 'ի հարկէ մի հարց է, որ պիտի վճռվի ժամանակով: Gladstone այնպիսի մարդ չէ որ անսահման յարգանք ներշնչէր դէպի իր անձը: Եւ ամբողջ մինիստրութիւնը, թէև բաղկացած է յարգելի մարդիկներից, բայց զարմանալի մի յատկութիւն և դրօշմ է ստանում նոյն իսկ Gladstone-ի նախագահութեան պատճառով: Gladstone-ի առաջին անտակտութիւնը արդէն երևեցաւ նրա այն նամակի մէջ, որ նա գրեց գրաֆ Կարոլիին իր հայհոյանքը մեկնելով Աւստրիայի մասին: Ցաւալի կը լինէր եթէ այս մինիստրութիւնը «ներողութիւն խնդրողների մինիստրութիւն» մականունը ստանար, ինչպէս ասում է անգլիական լրագիրներից մէկը: Ինչ և իցէ առժամանակ այն հարցի մէջ որ մեզ գըլխաւորապէս հետաքրքրում է, Ցաճկաստանի վերաբերեալ ընտրած ճանապարհի մէջ դեռ ևս անտակտութիւն չէ եղել և Gôchen-ի նշանակութիւնը իբրև դեսպան Կ. Պօլսի մէջ առհասարակ ոչ միայն համակրութեամբ է ընդունվում, այլ և նախազուշակել է տալիս աւելի մեծ յաջողութիւն եւրոպական ներգործութեան համար Թիւրքիայի մէջ: Goschen մի հմուտ ֆինանսիստ է մի կողմից, միւս կողմից շատ մօտ ծանօթ է արևելքի հետ և մանաւանդ ճանաչում է Թիւրքիան և եռանդոտ մարդ է համարվում, որ չը պիտի բաւականանայ միայն խոստումներ ընդունելու Թիւրքիայից, ինչպէս անում էր Լայարդը, այլ կը պնդէ իր պահանջմանց վրա: Ամեն տեղ, ամեն լրագիրներում բարձրանում են Թիւրքիայի վերաբերութեամբ երեք գլխաւոր հարցեր, որոնք շատերի խօսքին նայելով պիտի անյապաղ լուծվեն՝ Յունաստանի և Չեռնոգորիայի սահմանների հարցերը և Հայաստանի մէջ մտցնելու վերանորոգութիւնների հարցը: Ամեն տեղ սկսում են հետաքրքրվել Հայաստանի վիճակով և այդ ուշադրութեանը գուցէ մասամբ առիթ տուեց սովը.... Երանի թէ սովը, որ ոչնչացնում է անհատները, փրկիչ սկիզբ երևայ ամբողջութեան, երկրի բարեկարգվելուն համար...

Եթէ այն լուրը որ բերում է «Daily News» իրաւացի է, որ դարձեալ Բերլինի մէջ պիտի հաւաքվի միջազգային մի յանձնաժողով Թիւրքիային վերաբերեալ երեք գլխաւոր հարցերը վճռելու համար, անկասկած անօգուտ չը պիտի լինէր եթէ կրկին ուղարկվէին պատգամաւորներ Թիւրքիայի Հայաստանից, որք ազգային ժողովի և պատրիարքարանի կողմից լիազօր իրաւունքներով կամ որոշված և մշակված հրահանգներով ներկայանային: Ուր և լինի այսպիսի մի յանձնաժողով, հայերը չը պիտի անգործ մնային: Եւրոպայի քաղաքականութեան ծանօթ մի քանի հայեր աւելի գործ կարող են կատարել, թէև անմիջական ազդեցութիւն և ձայն էլ չունենան յանձնաժողովի մէջ, քան թէ դարձեալ ամբողջ յոյսերը դրվեն Եւրոպայի պետութիւնների ներկայացուցիչների վրա: Որքան էլ ծանօթ լինէին եւրոպական տէրութիւնները Հայաստանի պահանջների և թշուառ դրութեան հետ, նրանք չեն կարող Հայաստանի այնպիսի եռանդուն փաստաբաններ լինել, ինչպէս իրանք հայերը: Բացի սորանից հայերի բացակայութիւնը, կամ հեռու մնալը այսպիսի վճռողական րոպէում կարող էր անհոգութիւն, անտարբերութիւն, քաղաքական անհասունութիւն երևալ: Այսպիսի մի րոպէ նշանաւոր է և չը պիտի ապարդիւն անցկենար:

Այստեղ, Բերլինի մէջ կը հաւաքվի միջազգային մասնաժողովը, թէ մի այլ տեղ, բայց այսպիսի մի ընդհանուր գործունէութիւն Եւրոպայի պետութիւնների կողմից Թիւրքիայի անհոգ վարմունքի դիմաց մի անհերքելի պահանջ է դարձել, որովհետև ինքն իրան թողած Թիւրքիան ոչ հնար ոչ էլ ցանկութիւն չը պիտի ունենայ իր վրա դրած պարտաւորութիւնները իրագործելու. միշտ այս կամ այն առիթ առաջ կը բերվի ինչի վճռված բարենորոգութիւնները չեն կարող իրագործվել: Իսկ ամեն կողմից համոզմունքը հասունացած է, որ այժմեան դրութիւնը տևել չէ կարող, որ Թիւրքիային հպատակ բոլոր երկիրները իրանց կորուստին են մօտենում և մանաւանդ այն երկիրները որք, ինչպէս Հայաստան, հեռու են ամենայն յարաբերութիւնից Եւրոպայի հետ: Այսպիսի մի վճռողական դէպքում անգործ մնալ կը նշանակէր կամաւորապէս ենթարկվել յաւիտեան կամայականութեան, կը նշանակէր մի ինքնասպանութիւն գործել:

Այստեղ, Գերմանիայում հորիզոնը օրըստօրէ մթնանում է, յետադիմութիւնը արագ քայլերով առաջ է գնում: Կառավարութիւնը և ամենայն կուսակցութիւնները իրանց անընդունակութիւն են ցոյց տալիս ամեն քայլափոխում. կառավարութիւնը ընդունակութիւն չունեցաւ յարմար ժամանակ պարլամենտական մի մեծամասնութիւն կազմել և այսպիսով ժողովրդի միջից մի զօրեղ պաշտպանութիւն ստանալ, այլ ամեն մի առանձին հարցի մէջ մի այլ կուսակցութեան հետ էր դաշնակցութիւն կապում, այնպէս որ վերջը ամեն կողմից թշնամիներ ունի, որոնք իրանք էլ զանազան բանակներին են պատկանում: Րայխստագը որ նորերումս վերջացրեց իր պարապմունքը այս սեսսիայի մէջ ոչինչ չարդիւնաբերեց. միայն բացասական հետևանքներին հասաւ և դժգոհութիւն զարթեցրեց ժողովրդի մէջ, որ մինչև անգամ սկսում է պարլամենտական սկզբի ապարդիւնութեան հաւատալ:

—Այս օրերս պրուսական ազգային ժողովը գումարվեց և նորա պարապմունքի նախագիծը արդէն յայտնի է: Այն փառահ և հաստատ դիրքը, որ բռնում էր կառավարութիւնը պ. Ֆալկի մինիստր լինելու ժամանակ կղերի և մանաւանդ կաթոլիկ կղերի դիմացը, այն «Kulturkampf» (լուսաւորութեան կռիւ) որ մի նոր տեսք տուեց ամբողջ գերմանական կեանքին և ձգտումներին, Ֆալկի յաջորդի ձեռքում կորցրեց իր նշանակութիւնը: Փոքր առ փոքր հռչակաւոր «մայիսի օրէնքները» սկսեցին յետ առնուլ և ահա այժմ պրուսական պատգամաւորները պիտի մի նախագծով զբաղվեն, որ գրեթէ բոլոր խլած իրաւունքները վերադարձնում է կղերին... «Kulturkampf» վերջանալու վրա է, պետութիւնը հակվում է կաթոլիկութեան առաջ... Եւ այդ իսկ այն ժամանակ երբ հարևան մի երկրում, Ֆրանսիայի մէջ հանրապետութեան կառավարութիւնը ամենայն ուժով ձգտում է ազատել պետութիւնը եկեղեցու ազդեցութիւնից, երբ նոր է ծագել այնտեղ այն ինչոր նրանք իրանք անուանում են «Kulturkampf Français».

Անդրէաս Արծրունի

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 20 մայիսի: Երէկ հասաւ Պետերբուրգ յունաց թագուհին: Երէկ ուղևորվեցաւ Կ. Պօլիս պետական կանցլեր իշխան Գորչակով:

Կ. ՊՕԼԻՍ, 19 մայիսի: Ուլէմների խորհուրդը Վէլի-Մահմեդի մահվան պատժին հակառակ կարծիք տուեց:

ԼՕՆԴՕՆ, 19 մայիսի: Թէյրանից հեռագրում են որ գեներալ Սկօբելեվ ուղևորվեցաւ Զաթ հետախուզութեան համար:

Խմբագիր—Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ